

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, доцента

Предик Аліни Анатоліївни

про дисертацію

Гриценка Олександра Петровича

«ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ МОДУЛЬНО-ВАРІАТИВНОГО ПІДРУЧНИКА З ПРИРОДНИЧО- МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ»

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Дослідження теоретичних, змістових та організаційних засад механізму конструювання навчальної літератури для учнів, які здобувають освіту в Новій українській школі в умовах її системної модернізації, є актуальним через те, що виняткової уваги заслуговує питання модернізації системи підручникотворення на тлі складання варіативних підручників для альтернативних освітніх програм, розроблених окремими авторами й авторськими групами для початкової школи в умовах реформування національної системи освіти.

Підручник є на сьогодні наймасовішою в світі книгою, з якою найчастіше й найуспішніше контактує суспільство, вплив підручника на рівень сформованості особистості учнів неможливо переоцінити. З приведеного, власне кажучи, формується не тільки значущість підручника для організації ефективного навчання, а й об'єктивна складність його проектування по відношенню до різних форм освітніх закладів, використовуваних навчальних програм та вікових особливостей учнів. У такий спосіб підручник є динамічною педагогічною системою, яка функціонує в адекватному паперовому або іншому форматі, що відповідає сучасним вимогам користувачів.

Використання ефективних методів і форм роботи з підручником напряду створює сприятливі умови для розвитку інтелекту, компетенцій, здібностей учнів. Саме тому дослідження зосереджене на аналізі теоретичних, змістових засад створення модульного підручника є актуальним.

Важливість та актуальність обраної теми підтверджує й те, що дослідження є складовою частиною комплексного плану наукових досліджень кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка за тематикою «Теоретичні та методичні засади інноваційного розвитку освіти у національному, європейському та глобальному контекстах» (реєстраційний номер 0121U107883).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

У дисертаційній роботі автор поставив собі за мету з'ясувати теоретико-методичні засади створення модульно-варіативного підручника з природничо-математичних дисциплін для початкової школи в умовах реформування освіти.

Високий ступінь обґрунтованості й достовірності результатів дослідження О.П.Гриценка підтверджується: методологічною і теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій дослідження; системним аналізом теоретичного матеріалу; потужною й різноманітною теоретичною базою.

Дисертація базується на ґрунтовній джерельній базі. Підвищенню ступеня обґрунтованості отриманих результатів сприяло використання у процесі дослідження корпусу наукової літератури: періодичних видань, монографій, розділів колективних монографій, матеріалів конференцій, конгресів, дотичних до проблеми дослідження.

Значення для науки й практики отриманих автором результатів.

Одержані О.П.Гриценком результати складають для педагогічної науки теоретичну та методичну базу для подальших досліджень. Результати дослідження можуть бути використані для організації та вдосконалення наукової роботи у закладах вищої освіти та навчально-методичної роботи закладів загальної середньої освіти. Вони також можуть бути використані під час підготовки навчально-методичних посібників, науково-дослідницьких робіт, а також у лекціях для слухачів курсів підвищення кваліфікації учителів, навчання студентів педагогічних закладів вищої освіти. Це сприятиме удосконаленню навчально-методичного забезпечення закладів загальної середньої освіти.

Матеріали дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Академічного ліцею № 1 Української міської ради (довідка № 81 від 02.03.2026 року) і Харківського ліцею № 154 Харківської міської ради (довідка № 01-36/34 від 26.02.2026 року) та **було обговорено** на засіданні відділу початкової освіти Інституту педагогіки НАПН України (довідка № 80 від 26.02.2025 року) та на засіданні кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (довідка № 1996 від 10.09.2025 року).

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження.

Дисертаційне дослідження Гриценка Олександра Петровича є комплексним, у межах якого вперше в національній педагогічній науці цілісно визначено теоретико-методичні засади створення модульно-варіативного підручника з природничо-математичних дисциплін для початкової школи в умовах реформування освіти; з'ясовано сутність феномена модульно-варіативного підручника як об'єкта науково-педагогічних досліджень;

висвітлено концептуальні основи проектування модульно-варіативного підручника для початкової ланки закладів освіти нової української школи; окреслено структуру інноваційного потенціалу модульно-варіативного підручника з природничо-математичних дисциплін для початкової школи; сформовано підходи до оцінювання ступеня впливу форми, структури та змісту на інноваційний потенціал модульно-варіативного підручника; з'ясовано напрями технологізації проектування модульно-варіативного підручника з природничо-математичних дисциплін для початкової школи; виявлено ефективність інноваційного потенціалу модульно-варіативних підручників, що задіяні в рамках освітньої технології «Росток».

Конкретизовано поняттєво-термінологічний апарат наукових досліджень у контексті створення підручників для початкової школи, уточнено поняття: «інноваційні нововведення», «варіативність», «модульний підручник», «модульна варіативність», «варіативність модульного підручника», «інноваційний потенціал навчального підручника», «акомодація, організація та трансляція інформаційних даних», «варіативна спроможність», «технологізація проектування навчальної літератури» та інші.

Сформульовано авторське трактування поняття «модульно-варіативний підручник» як матеріальної форми навчального видання, яке є відображенням змісту навчальної програми з освітньої дисципліни, має офіційно встановлений гриф, спроектоване відповідно до принципу блочно-комплектного укладання та завбачує можливість вибору найбільш слушного для конкретних умов навчання різновиду навчальної книжки з відповідним змістом і структурою.

Набув подальшого розвитку процес системного впорядкування матеріалів у рамках проблеми укладання навчально-варіативної літератури для початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи та залучення до означеного дійства підручникотворення інноваційних технологій проектування навчальних підручників для учнів і учениць сучасної початкової школи за умов проведення реформаторських модифікацій у системі національної освіти.

Ступінь обґрунтованості використаних методів, а також одержаних результатів і висновків дисертації.

Аналіз тексту дисертації О.П.Гриценка та змісту публікацій дають підстави стверджувати, що ним опрацьовано великий масив літератури на підставі розгляду якої сформульоване власне бачення досліджуваної проблеми. У процесі дослідження автором було на належному рівні розв'язано всі поставлені завдання. Отримані наукові результати достатньою мірою апробовані та опубліковані у фахових виданнях.

У цілому дисертаційна робота написана ґрунтовно, характеризується змістовністю, демонструє культуру наукового мислення, уміння порушувати і

розв'язувати наукові проблеми за допомогою застосування комплексу методів наукового дослідження, аргументовано й переконливо викладати матеріал.

Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації дисертації О.П.Гриценка є достатньо обґрунтованими й достовірними.

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Структура роботи відзначається логічною продуманістю, збалансованістю складових частин і підпорядкована реалізації основних завдань дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Зміст кожного розділу детермінований метою та завданнями дослідження.

У *першому* розділі дисертаційної роботи «**Теоретичні засади створення сучасного модульно-варіативного підручника для початкової школи в умовах реформування освіти**» проаналізовано існуючий стан опрацьованості досліджуваної проблеми за матеріалами наукових праць і методичних розробок вітчизняних та зарубіжних педагогів, а також визначено концептуальні основи проектування модульно-варіативного навчального підручника. Визнано, що в контексті педагогічної науки модульний підручник можна визнавати як особливий функціонально-предметний засіб навчального процесу, що по суті визначається дидактично-адаптованою та своєчасно-актуалізованою навчальною інформацією, відібраною за відповідності до функцій, вимог, ознак і базових принципів, які є провідними в сфері підручникотворення. Разом із тим, дисертант стверджує, що модульний підручник актуально визнати матеріальним різновидом навчального видання, яке містить повномасштабний та систематизований виклад навчальної дисципліни, корелюється із навчальною програмою, має офіційно наданий гриф і розроблене співвідносно до принципу формування блочно-комплектного навчального видання. Отже, розглядаючи проблематику створення модульно-варіативного підручника з природничо-математичних дисциплін для учнів початкової школи в умовах реформуванні системи освіти, автор доводить першорядну важливість цієї дослідницької тематики, адже переобтяженість та об'ємність підручників, використовуваних у процесі викладання дисциплін природничо-математичного циклу, є надто чутливою проблемою для учнів початкової школи, які не можуть за віковими особливостями сприймати значні потоки інформації.

У *другому* розділі дисертаційної роботи «**Методичні засади створення модульно-варіативного підручника з природничо-математичних дисциплін для початкової школи**» охарактеризовано сучасні підходи до проектування модульно-варіативного підручника для початкової школи в аспекті оцінювання ступеня впливу елементів змісту, структури та форми навчальної літератури на виявлення комплексного показника її інноваційного потенціалу.

На основі аналізу публічних джерел визнано, що інноваційний потенціал навчального підручника є доцільним визначати як набір потенційно існуючих або фактично реалізованих можливостей засобу навчання, що використовується для засвоєння знань та накопичення досвіду пізнавальної, творчої й практичної діяльності, виявляє спроможність до належних системних змін чи інноваційних перетворень та є придатним для конвертування суспільно значущої інформації в знаннєвий ресурс окремого суб'єкта пізнавальної діяльності.

Показано, що підручник сучасного покоління має виконувати функцію своєрідного адаптера між постійно зростаючими запитами суспільства до рівня інформаційної компетентності сьгоднішніх учнів та їхньою здатністю до сприйняття, усвідомлення й засвоєння безперервних інформаційних потоків. За приведених умов лише технологічно-мобільний чи-то модульно-варіативний підручник нового покоління демонструє здатність до системних трансформацій в ході реформування національної системи освіти. Таким чином інноваційний підручник має реалізовувати принаймні дві базові функції: 1) відображати зміст певного навчального предмета (теоретична компонента); 2) структурувати (організувати) змістовний матеріал навчальної книги (методична компонента). Збалансоване поєднання теоретико-методичних засад інноваційного підручникотворення має виявляти гармонійне переплетіння педагогічної науки та сучасної технологічної практики у контексті тиражування носіїв (друкованих, електронних тощо) навчальної інформації.

У *третьому* розділі дисертаційної роботи **«Дослідження ефективності інноваційного потенціалу модульно-варіативних підручників, що задіяні в рамках освітньої технології «Росток»** сформульовано результати дослідження інноваційної спроможності модульно-варіативної літератури, яка була створена в умовах розгортання освітньої технології «Росток».

У змісті дисертації відзначено, що категоріальний термін «спроможність» позначає першооснову створення певного, зокрема й навчального, системного об'єкта (засобу, приладу, інструмента), яка спирається на наявність відповідних фінансових, інформаційних, виробничих ресурсів та має завданням виконання необхідних функцій при дотриманні низки норм чи рекомендацій, які визначені комплексом чинних регламентуючих документів.

В аспекті системи підручникотворення, спроможність слід розглядати як поєднання спроможності нормативного середовища, спроможності авторського середовища та спроможності тиражуючого середовища. Кожне з цих середовищ є динамічно змінним утворенням у часі та просторі, а отже їх спільний кінцевий продукт може мати й за фактом має ознаки варіативності.

З'ясовано, що варіативність підручників чи іншої навчально-методичної літератури можна досліджувати на основі реалізації трьох умов:

- 1) Варіативний підручник повинен розроблятися відповідно до контексту затвердженої Міністерством освіти і науки України або Державною службою якості освіти варіативної освітньої програми для початкової школи;
- 2) Оригінал-макети варіативної навчальної літератури обов'язково мають пройти науково-методичну експертизу стосовно їх узгодженості із вимогами та нормами, наведеними у Державному стандарті початкової освіти;
- 3) Виробничі потужності видавничої бази, що буде тиражувати варіативні підручники, повинні забезпечити якісне поліграфічне виконання та оформлення навчальних видань згідно до санітарно-гігієнічних нормативів.

Отже, у роботі системно вивчено теоретико-методичні засади створення модульно-варіативного підручника з природничо-математичних дисциплін для початкової школи в умовах реформування освіти. Отримані в ході дослідження результати засвідчили досягнення мети і успішне вирішення намічених завдань, у контексті яких можна надати такі підсумкові **висновки**:

Повнота викладених наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях.

Зміст, структура та логіка викладу матеріалу в дисертації, сформульовані висновки свідчать, що дисертант володіє культурою наукового пошуку й глибоко обізнаний у проблемі, яка досліджується. Основні теоретичні положення й результати дисертації висвітлено у 21 розвідці, з яких 7 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у виданні, яке індексується в міжнародній наукометричній базі Scopus, 2 статті у закордонних наукових виданнях і 11 праць апробаційного характеру.

Опубліковані матеріали достатньо повно відображають отримані результати та відповідають змісту, меті й завданням дослідження.

Відтак, повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в працях, опублікованих автором, упровадження результатів дослідження та географія апробації є достатніми.

Дотримання вимог академічної доброчесності.

Аналіз тексту дисертаційної роботи засвідчив відсутність академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів, що додатково підтверджується опублікованими науковими результатами у вітчизняних та зарубіжних рецензованих наукових виданнях. Усі цитати й думки інших науковців оформлені належним чином.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи здобутки автора, висловимо низку дискусійних положень щодо змісту роботи та деякі побажання.

1. У дослідженні прослідковується ретельне вивчення наукових джерел, нормативної бази, проте майже не використано закордонних підручників.

2. Вважасмо, що робота значно би виграла від більшої кількості узагальнених матеріалів у вигляді схем, рисунків.

3. Робота не позбавлена певних технічних неточностей, що подекуди зустрічаються в тексті дисертації.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Гриценка Олександра Петровича є самостійним, завершеним науковим дослідженням, виконаним автором на актуальну тему. Робота багата на творчі знахідки, які характеризуються рівнем наукової новизни, переконливою аргументацією висновків, високим теоретичним рівнем і практичною цінністю. У дослідженні отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання, яке полягає в обґрунтуванні теоретичних та практичних засад створення нових форм підручників у системі вітчизняної освіти та можливості творчого переосмислення й використання позитивного досвіду підручникотворення на національному ґрунті.

Дисертація відповідає вимогам, сформульованим у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), які висуваються до дисертацій, а її автор, Гриценко Олександр Петрович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

Кандидат педагогічних наук, доцент

Доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти

Факультету педагогіки, психології та соціальної роботи

Чернівецького національного університету імені

Юрія Федьковича

Аліна ПРЕДИК

Підпис: *Аліна Предик*
Учений звання: *Асистент*
Університету імені Юрія Федьковича
10 травня 2026

